

УДК 378.22:373.5:005

Я. В. ЗАВОРОТНА

кандидат педагогічних наук
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВНЗ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У статті на основі вивчення наукової літератури встановлено, що одним із напрямів модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі є використання системного підходу під час навчально-виховного процесу. Проблема використання системного підходу під час підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі є актуальною та майже недослідженою. Визначено причини й напрями модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі за допомогою системного підходу.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, модернізація, підготовка, система, системний підхід, учитель, освіта.

Найважливішою складовою формування свідомості громадянина держави є система вищої освіти. Зміни в суспільному, політичному, економічному та культурному житті України стали причиною реформування вищої освіти. У зв'язку з цим механізм підготовки фахівців вимагає вирішення низки завдань, які постають під час організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах відповідно до європейських вимог до вищої освіти.

Інноваційні зміни в управлінні та організації навчання у вищих навчальних закладах під час підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців передбачено чинним українським законодавством і регулюють відповідні нормативно-правові документи: Закон України “Про вищу освіту” (від 01.07.2014 р. № 1556-VII), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, “Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні”, а також Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. У цих та інших документах пошук інноваційних шляхів удосконалення роботи вищих навчальних закладів постає одним із стратегічних завдань модернізації освіти України та актуальною проблемою сьогодення.

Доцільність дослідження окресленої проблеми також підсилюється необхідністю подолання наявних суперечностей: між необхідністю адаптації системи підготовки майбутніх фахівців до європейських стандартів та відсутністю відповідних соціальних, матеріально-фінансових, психолого-педагогічних, науково-методичних умов модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах; між об'єктивною потребою у кваліфікованих фахівцях та формальним виконанням нормативно-правової бази, що забезпечує поступовий перехід підготовки студентів до вимог європейського освітнього простору; між необхідністю модерніза-

ції механізму підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності у вищому навчальному закладі за допомогою системного підходу та відсутністю належного науково-методичного забезпечення цього процесу.

Аналіз основних досліджень і публікацій щодо питання модернізації механізму підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності у вищому навчальному закладі доводить, що використання системного підходу під час управління та організації навчально-виховного процесу є майже недослідженою проблемою. Організаційно-педагогічні засади управління вищими навчальними закладами досліджено в наукових працях українських і зарубіжних учених Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Кукушина, Є. Хрикова та ін.; шляхи модернізації управлінського апарату навчального закладу подано в наукових працях Н. Василенко, В. Малихіна, Є. Павлютенкова, М. Поташника та ін.; наукові засади системного підходу досліджено С. Архангельським, В. Беспалько, Н. Кузьміною, О. Сарановатою та ін.; проблему підвищення методологічної культури наукових досліджень на основі системного підходу обгрунтовано Р. Андертоном, М. Нейлом, В. Краєвським, А. Кузнецовою, Н. Кузьміною, Ю. Сокольниковим, П. Фроловим та ін.; шляхи вдосконалення та оновлення процесу підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності у вищому навчальному закладі на засадах системного підходу подано в наукових працях Т. Ільїної, О. Біляєва, Ю. Шабанова та ін.

Мета статті – визначити основні причини й напрями модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі за допомогою системного підходу.

Сучасні тенденції розвитку освіти стали причиною виникнення питання про вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Постійні зміни в освітньому середовищі вимагають від вищих навчальних закладів швидкого реагування та орієнтації на постійний розвиток.

Однією з головних проблем професійної педагогіки є процес підготовки компетентного фахівця. Процесуально-предметне втілення фахової підготовки майбутніх менеджерів освіти забезпечує цілісна освітньо-виховна система, до складу якої входять принципи й зміст фахової підготовки, форми, методи й засоби її реалізації. Згідно із Законом “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. № 1556-VII, “вищі навчальні заклади для підготовки майбутніх професійних фахівців повинні брати до уваги такі фактори:

- запитаність суспільства у цілісній підготовці майбутніх фахівців з урахуванням не тільки спеціальної професійної підготовки, а й багатомірного простору всіх форм соціальних компетентностей;
- необхідність надання в межах навчального процесу вищого навчального закладу всеохоплюючих уявлень щодо цивілізаційного розвитку суспільства та людини;
- керуватися вимогами до діяльності викладача вищої школи на підставі універсальної методології викладання, що здійснюється на засадах цілісної парадигми;
- впроваджувати у систему вищої освіти методології формування абстрактного мислення майбутніх фахівців, що обумовлює культивування

здібностей трансформування та оновлення професіоналізму відповідно до швидких змін в науці та соціумі;

– відтворювати умови системної підготовки викладачів вищої школи для формування системного бачення завдань та цілей своєї діяльності відповідно до запитів суспільства” [1, с. 11].

У зв'язку з цим активізується питання модернізації механізму підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах, який повною мірою задовольняв би сучасні потреби суспільства. Вищезазначена проблема залишається недостатньо розробленою сучасними науковцями й потребує подальшого дослідження.

Слід підкреслити, що модернізація (франц. *modernisation*, від *moderne* – новітній, сучасний) – оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог; штучне перенесення сучасних понять, термінології тощо на минулі часи, яким це не властиво [4].

Аналіз наукової літератури дав можливість дійти висновку, що причинами модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах є євроінтеграція, технічний прогрес, трансформація змісту освіти, потреба в якісній освіті, неготовність до змін, недосконалість нормативно-правової бази, зміна вимог до педагогічної діяльності викладача в навчально-виховному процесі, потреба в новій системі оцінювання знань, умінь та навичок студентів, упровадження нових технологій, гуманізація та демократизація освіти, поява навчальних закладів різних типів, зміна вимог ринку праці та ін.

Розв'язання проблеми модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах можливе за наявності відповідних умов: формування мотивації студента до набуття теоретичних знань та умінь здійснення педагогічної роботи в школі; усвідомлення майбутнім педагогом безпосередніх і перспективних цілей здійснення педагогічної діяльності; емоційність у викладі навчального матеріалу та сприймання змісту наукової інформації з метою розвитку пізнавального інтересу студентів; створення інформаційно-освітнього простору формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі з метою підвищення рівня їхньої обізнаності з сучасними формами, технологіями, методами навчальної, виховної, методичної роботи в школі; об'ємність змісту й новизна навчального матеріалу; набуття студентами теоретичних знань і вмінь з особливостями педагогічної діяльності у профільних класах; наявність належного навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до педагогічної діяльності; організація продуктивної внутрішньогрупової навчальної діяльності; практична спрямованість професійної підготовки майбутніх учителів на розвиток і вдосконалення навичок організації навчальної, виховної, методичної роботи; наявність взаємозв'язку підготовки студентів до навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи в школі.

Основними шляхами модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах є пошук нових форм, методів, засобів організації навчально-виховного процесу, створення постійно діючої

моніторингової служби навчальних досягнень студентів, створення нової системи оцінювання знань, умінь та навичок студентів та ін.

Аналіз наукової літератури дав можливість з'ясувати, що одним із напрямів модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі є використання системного підходу під час навчально-виховного процесу.

Системний підхід – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи [2, с. 45]. Українська дослідниця Ю. Шабанова стверджує, що “системний підхід у педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення у них різноманітних типів зв'язків та зведення їх в єдину теоретичну картину. Як систему можна розглядати будь-яку пізнавальну діяльність, а її складовими є сам суб'єкт пізнання (особистість), процес пізнання, продукт пізнання, мета пізнання, умови, в яких вона перебуває тощо. Будь-яка педагогічна ідея може бути успішно втілена за умови забезпечення системності під час її реалізації. Системність, що змодульована на науковому рівні, є запорукою успіху в педагогічній діяльності” [5, с. 6–7].

Особливості використання системного підходу виокремлюють Герберт Саймон та Ігор Ансоф:

- врахування багатомірності організації й відповідного їй управління;
- управлінські теорії, які використовують під час системного підходу, більшою чи меншою мірою виходять з наявності синергетичного ефекту, суть якого полягає в тому, що ціле завжди якісно відрізняється від простої суми його складових;
- при системному підході зміну кожного елементу управлінської діяльності розглядають як зміну інших елементів і, врешті-решт, організації загалом [3, с. 18]. Підкреслимо, що системний підхід дає змогу чітко спланувати “сценарій” процесу підготовки майбутнього фахівця, визначити та окреслити ролі викладача та студентів у ньому та передбачити результат.

Використання системного підходу у вищій школі під час підготовки студентів дає змогу сформувати в майбутніх педагогів такі компетенції:

- вміння системно мислити й розрізняти якості системи як у соціальній, так і у професійній діяльності;
- здібності щодо структурування елементів вищої освіти, педагогіки та навчально-виховного процесу у вищій школі;
- цілісне сприйняття педагогічного процесу, враховуючи всі його аспекти та можливі напрями розвитку;
- вміння охоплювати педагогічне середовище в його різноманітних проявах та формувати моделі евристичного здійснення вищої освіти” [5, с. 11].

Висновки. Аналіз стану проблеми підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі до професійної діяльності дав можливість встановити, що пріоритетним шляхом удосконалення цього процесу є використання системного підходу під час організації. Проблема використання системного підходу під час підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі є актуальною та майже недослідженою. Визначено

причини й напрями модернізації механізму підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі за допомогою системного підходу.

Перспективою подальших наукових розвідок є розроблення комплексу практичних вправ для викладачів вищих навчальних закладів щодо використання системного підходу під час підготовки майбутніх учителів.

Список використаної літератури

1. Про вищу освіту : Закон України (від 01.07.2014 р. № 1556-VII) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 34.
2. Кузнецова А. Г. Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике : монография / А. Г. Кузнецова. – Хабаровск : Изд-во ХК ИППК ПК, 2001. – 156 с.
3. Мармаза О. І. Управління навчальним закладом / О. І. Мармаза, О. М. Касьянова, В. В. Григораш та ін. – Харків : Ранок, 2003. – 152 с.
4. Словник іншомовних слів. PC Digest Network [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pcdigest.net>.
5. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова. – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – 120 с.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2015.

Заворотная Я. В. Основные причины и направления модернизации механизма подготовки будущих учителей в ВУЗ с помощью системного подхода

В статье на основе изучения научной литературы выяснено, что одним из направлений модернизации механизма подготовки будущих учителей в высшем учебном заведении является использование системного подхода во время учебно-воспитательного процесса. Проблема использования системного подхода во время подготовки будущих учителей в высшем учебном заведении является актуальной и почти неисследованной. Определены причины и направления модернизации механизма подготовки будущих учителей в высшем учебном заведении с помощью системного подхода.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, модернизация, подготовка, система, системный подход, учитель, образование.*

Zavorotna Y. Main Causes and Trends of Modernization Mechanism for Training of Teachers in High School Through System Approach

On the basis of the study of scientific literature revealed that the priority by improving the training of future teachers to the profession in higher education is to use a systematic approach during its organization. The problem of using a systematic approach in the preparation of future teachers in higher education is an urgent and almost unexplored. The reasons and trends of modernization mechanism for training of teachers in higher education using through system approach were defined.

One of the main problems of professional pedagogy is the process of preparing a competent specialist. Educational idea can be successfully implemented with the help of systematic during its implementation.

It was established that the use of a systematic approach during the preparation of students in higher education allows to form the following competencies in future teachers: the ability to think systematically and distinguish the quality system as in social and professional activities; ability on structuring elements of higher education pedagogy, pedagogy and the educational process in higher education; holistic perception of the teaching process, considering all the aspects and possible directions of development; ability to cover pedagogical environment in its various forms and form a heuristic model of implementation of higher education.

Prospects for further scientific explorations author sees in the development of a set of practical exercises for teachers of the university on how to use a systematic approach in the preparation of future teachers.

Key words: *higher educational establishment, modernization, training, system, system approach, teacher, education.*